

From the History of the Armenian Economic Romanticism

Abstract

The article adopted a critical approach in studying the views of the famous economist, Soghomon Eghiazaryan on the economic order in the rural communities and urban guilds in relation to one of the branches of the economic thought, Economic Romanticism.

ՆԱՐԻՆԵ ԱԳՈՆՅ

ՀՊԾՀ, տ.գ.թ., ասիստենտ

ԳԼՈՒԲԱԼԱՅՈՒՄԸ ՈՐՊԵՍ ՆՈՐ ԱՇԽԱՐՀԻ ՀԱՐԱՅՈՒՅՑ

Գլոբալացում հասկացության ժամանակակից իմաստը աշխարհի տարբեր երկրների տնտեսական համակարգերի, տնտեսությունների փոխկապակցվածության, փոխազդեցության և փոխկախվածությունների գործընթացն է, որը զարգացման տարբեր մակարդակներ, հասարակական - քաղաքական, սոցիալական և տնտեսական տարբեր համակարգեր ունեցող երկրներում բերում է գործարարությամբ զբաղվելու նույնանման չափանիշների և պայմանների: Ըստ Արժույթի միջազգային հիմնադրամի սահմանման՝ գլոբալացումը ապրանքների և ծառայությունների, ինչպես նաև կապիտալի շուկաների ինտեգրման ինտենսիվության աճն է:

Համաձայն ավելի ընդարձակ մեկնաբանության գլոբալացումը սառը պատերազմի ավարտից հետո գերիշխող միջազգային համակարգ է: Այն իրենից ներկայացնում է ազգային տնտեսությունների միաձուլումը մեկ միասնական համաշխարհային համակարգի մեջ, որը հիմնված է կապիտալի արագ տեղաշարժի, աշխարհի տեղեկատվական հրապարակայնության, տեխնոլոգիական արագ թարմացման, սակագնային խոչընդոտների նվազեցման, ապրանքների և կապիտալի շարժի ազատականացման, գիտատեխնիկական հեղափոխության, միջազգային սոցիալական շարժումների, տրանսպորտային նոր միջոցների, հեռահաղորդակցության տեխնոլոգիաների իրականացման, միջազգային կրթության վրա: Այս սահմանման մեջ առանձնահատուկ ուշադրություն է հատկացվում կորպորատիվ, հասարակության և պետական մակարդակներում իրականացվող արտադրության, կառավարման, կազմակերպչական և հեռահաղորդակցման գործընթացներում նոր տեխնոլոգիաների կիրառմանը:

Ամերիկացի հայտնի տնտեսագետ Ֆրիդմանը գլոբալացումը սահմանում է որպես շուկաների, ազգային պետությունների և տեխնոլոգիաների անսանձելի ինտեգրում, որը թույլ է տալիս անհատներին, կորպորացիաներին և պետություններին հասնելու աշխարհի ցանկացած վայր ավելի արագ, ավելի հեռու, ավելի խորը ու ավելի էժան է, քան երբևէ¹:

Գլոբալացումը նշանակում է ազատ շուկայական կապիտալիզմի տարածումը աշխարհի գրեթե բոլոր երկրներում: Այն ունի տնտեսական կանոնների իր սեփական հավաքածուն, որը հիմնվում է ազգային տնտեսությունների բացահայտման, ապակայունացման և մասնավորեցման մեջ՝ նրանց մրցունակության ամրապնդման և օտարերկրյա կապիտալի համար ավելի գրավիչ դառնալու նպատակով: Գլոբալացումը ենթադրում է ինքնիշխան պետությունների հնազանդությունը ենթադրող որոշակի կանոնների և պարտականությունների առկայություն: Շուկաների և մշակույթի գլոբալացմանը զուգընթաց գլոբալացումը բացահայտող նեոլիբերալիստական տեսությունը ենթադրում է առանձին երկրների ինքնիշխանության (սուվերենության) մարում և բացարձակ նոր տիպի «աշխարհի քաղաքացու» ձևավորումը, ում հավատարմությունն ուղղված է արդեն ոչ թե առանձին կառավարություններին, այլ ապապետական կառույցներին:

¹ Илларионов А. Фридман и Россия: Судьба великого экономиста как ответ на вопрос, почему одни страны процветают, а другие приходят в упадок // Публикации Института Катона. — 2007 г.

Գլոբալացման գործընթացի ավելի մանրամասն նկարագրությունը ներառում է երեք հավասարակշռությունների համադրություն: Առաջին. ազգային պետությունների ավանդական աշխարհաքաղաքական հավասարակշռությունը: Այս առումով Միացյալ Նահանգները իր գերտերության ֆունկցիաները իրականացնում է թե՛ Մերձավոր Արևելքի և այլ երկրներին «գապելու», թե՛ Կենտրոնական Եվրոպայում Ռուսաստանի դեմ ՆԱՏՕ-ի ընդլայնման և թե այլ ձևերով: Գլոբալացված համակարգում երկրորդ հավասարակշռությունը կայանում է ազգային պետությունների և գլոբալ շուկաների միջև՝ ասպրանքադրամային փոխանակությունների համակարգի մեջ, որպես աշխատանքի միջազգային բաժանման մեջ փոխկապակցված մասնակիցների: Երրորդ հավասարակշռությունն անհատների և ազգային պետությունների միջև ծագած հավասարակշռությունն է: Անհատները գլոբալ դարաշրջանում միջազգային ասպարեզում կարող են գործել աննախադեպ արդյունավետ: Ջ. Ուիլիամսը համացանցի միջոցով կազմակերպել է հազարից ավելի հասարակական կազմակերպությունների փոխգործունեությունը և 1997թ. ստացել է Նոբելյան մրցանակ հակահետևակային ականների դեմ պայքարի համար: Արդյո՞ք հարկ է նշել, որ նման իրադարձություն նախկինում հնարավոր չէր պատկերացնել:

Գլոբալացումը ներկայացվում է որպես կենսամակարդակի բարելավմանը ուղղված բարձր գրավիչությամբ, ուժ տվող, աներևակայելի գրավիչ ճանապարհ: Արդի առավել զբաղեցնող հարցը մարդկության ապագա մոդելի հարցն է, թե ինչով է փոխարինվելու ներկան:

Գլոբալացման հետազոտողները տարբեր կերպ են մեկնաբանում միջազգային մերձեցման իրադարձություններն ու ժամկետները: Դեռևս Մոնտեսքյուն «Օրենքների ոգու մասին» աշխատությունում լավատեսորեն նշել է. «Երկու ժողովուրդները, շփվելով միմյանց հետ, դառնում են փոխկապակցված, և եթե առաջինը շահագրգռված է վաճառել, ապա երկրորդը հետաքրքրված է ձեռք բերել, և նրանց միությունը հիմնված է փոխադարձ անհրաժեշտություն վրա»¹: Այնուամենայնիվ, համաշխարհային մերձեցումը «հեղափոխական» արագ տեմպերով տեղի է ունեցել միայն երկու անգամ:

Գլոբալացման առաջին փուլը գլոբալ մասշտաբով առևտրի և ներդրումների տարածման ակտիվ փուլ էր, երբ տասնիններորդ և քսաներորդ դարերի սահմանագծին ներգաղթածները անցան օվկիանոսն առանց մուտքի արտոնագրի: Շնորհիվ շոգենավի, հեռախոսի, հոսքագծի, տելեգրաֆի և երկաթուղու աշխարհը գլոբալ մասշտաբով արտաքին առևտրի ու ներդրումների միջոցով թևակոխեց ակտիվ փոխմերձեցման փուլը: Որպես գլոբալացման առաջին ակտիվ երաշխավոր հանդես էր գալիս Մեծ Բրիտանիան, որպես ամենահզոր ծավալյին, արդյունաբերական և ֆինանսական պետություն:

Գլոբալացման առաջին տասնամյակների գաղափարախոսները դարձան Ռ. Կոբդեն² և Ջ. Բրայթը, որոնք շատ տնտեսագետների և արդյունաբերողների համար մեծ խանդավառանքով հիմնավորեցին այն միտքը, որ ազատ առևտուրը անշրջելիորեն կխթանի համաշխարհային տնտեսական աճը, և փոխկախվածության վրա հիմնված աննախադեպ բարգավաճման արդյունքում մարդիկ կճոռանան հակամարտությունների մասին:

Հակամարտությունների հակասում ունեցող համաշխարհային միջավայրի վրա գլոբալացման օգտակար ազդեցության գաղափարը առավել լայն ճանաչում է ստացել Ն. Էնզելի «Մեծ պատրանք» (1909թ.) գրքում³: Հեղինակը, Առաջին համաշխարհային պատերազմը սկսելուց դեռևս հինգ տարի առաջ, հիմնավորում էր աշխարհում արդեն ձևավորված տնտեսական փոխկապակցված կապերի արդյունքում գլոբալ հակամարտությունների առաջացման անհնարինությունը, որպես թե Մեծ Բրիտանիան և Գերմանիան, արտաքին քաղաքականության մեջ լինելով հակամարտող կողմեր, սակայն որպես խոշոր տնտեսական գործընկերներ ոչ մի իրավիճակում չեն մասնակցի իրար դեմ ուղղված պատերազմական գործողություններին: Պատերազմը հերքեց այդ կանխատեսումները, և գլոբալացման գործընթացը կարծես դադարեցվեց:

¹ Все шедевры мировой литературы в кратком изложении. Сюжеты и характеры. Зарубежная литература XVII–XVIII веков / Ред. и сост. В. И. Новиков. — М.: Олимп : АСТ, 1998. — 832 с.

² Бастиа Фредерик Кобден и Лига. Движение за свободу торговли в Англии / Пер. с франц. Ю. А. Школенко. — Челябинск: Социум, 2003. — 732 с.

³ Уткин А.И. Глобализация: процесс и осмысление, <http://nashaucheba.ru>

Գլոբալացման երկրորդ ալիքի ժամանակագրությունը հատկացվում է 1970- ականներին՝ երկու համաշխարհային պատերազմներից և Սեծ դեպրեսիայից տասնամյակներ հետո, որը կապված է համակարգչային գիտության և հեռահաղորդակցության մեջ կատարված հեղափոխությունների հետ:

Ակնհայտ դարձավ գլոբալացման գործընթացների նոր բնույթը: Աշխարհը քսաներորդ դարի վերջին «փոքրացավ»: Վերջին երեսուն տարիների ընթացքում գերձայնային ինքնաթիռները համախմբեցին, մոտեցրին բոլոր մայրցամաքները: Դարի ավարտին ազատ շուկայական, լիբերալ քաղաքական կարգով երկրներում ապրող բնակչությունը հասավ 28 տոկոսի, իսկ արտաքին ներդրումների ծավալը՝ 644 մլրդ ԱՄՆ դոլարի: Դարի ավարտը հատկանշվեց աշխատանքի համաշխարհային բաժանման և արտահանման գերակայություններով: Համաշխարհային արտահանման ծավալները եթե կես դար առաջ կազմում էին 53 մլրդ ԱՄՆ դոլար, ապա դարավերջին հասան ավելի քան 7 տրիլիոն ԱՄՆ դոլարի:

Կյանքը սկսեց կարգավորել տեղեկատվությունը: Գլոբալացման առանձնահատկությունը դարձան համակարգչայնացումը, մանրաթելային օպտիկան, արբանյակների միջոցով կապը և Ինտերնետ հասանելիությունը: Կյանքի նոր տերերը դարձան համաշխարհային տեղեկատվական և հաշվողական տեխնիկայի հենասյուները: Միայն համակարգչային ծրագրեր արտադրող այնպիսի ընկերություն, ինչպիսին «Microsoft»-ն է, ներկայումս արտադրում է ավելի շատ, քան հսկա «General Motors»-ը, «Ford»-ը և «Chrysler»-ը միասին:

Գլոբալացման ծավալման նախապայմաններն իրենց ուրվագծերի մեջ հանգում են հետևյալին.

- Խորհրդային Միության և սոցիալիստական երկրների ճամբարի փլուզումը: Աշխարհաքաղաքական կառուցվածքում արմատական փոփոխությունները հանգեցրել են աշխարհում միջազգային ուժերի հավասարության խախտման: Պլանային տնտեսության վերացումով աշխարհը վերածվեց շուկայական տնտեսության: Ինչպես նկատում է գլոբալացման հետազոտողներից Էմանուել Վայնշտեյնը. «Խորհրդային Միության փլուզումը նշանավորում է քաղաքական - մշակութային դարաշրջանի ավարտը, որի ընթացքում մարդիկ հավատում էին, որ ֆրանսիական հեղափոխության կարգախոսները արտացոլում են տևական պատմական ճշմարտությունը, և եթե ոչ այժմ, ապա շատ մոտ ապագայում նրանք պետք է անպայմանորեն իրականություն դառնան»¹:
- Տեղեկատվական հեղափոխության տարածումը՝ էլեկտրոնային տնտեսությունների, էլեկտրոնային ֆինանսական ենթակառուցվածքների, էլեկտրոնային փողերի, էլեկտրոնային կառավարությունների ձևավորման: Սա հանգեցրել է ազգային պետության արժեքի ու նշանակության նվազման և նրա գործառույթների թուլացման:
- XX դարի վերջում համաշխարհային տնտեսության մեջ անդրազգային կորպորացիաների դերի ուժեղացման: Նրանցից ամենահզորները վերահսկում են Արևմուտքի երկրներում օտարերկրյա ուղղակի ներդրումների ավելի քան 90%-ը և «երրորդ աշխարհի» երկրների տնտեսություններում իրականացվող ներդրումների գրեթե 100% -ը:
- Գլոբալացման գործընթացներին միջազգային մի շարք կազմակերպությունների և հաստատությունների աշխատանքը, որոնք «կոչված են աջակցել հետպատերազմյան շրջանում ձևավորված նոր տնտեսական կարգը և կանխել ռեսուրսների ու սպառման շուկաների վերաբաշխումը այն մասնակիցների միջև, ովքեր մտնում են առաջատար երկրների խմբի մեջ, ինչպես նաև նրանց միջև, ովքեր ցանկանում են ազատվել իրենց տնտեսական և քաղաքական կախվածությունից՝ օգտագործելով արագացված արդիականացման մեխանիզմները: Նրանց թվում, առաջին հերթին, պետք է նշել, ԱՄՆ-ի, Համաշխարհային բանկը և ԱՀԿ-ը»:
- Ի վերջո, արդիականության և լուսավորության գաղափարախոսություն նախագծի փլուզումը, որն ակնհայտորեն պարզ դարձավ 90-ական թվականներին: Դրա վկայությունն է լուսավորության հիմնարար գաղափարախոսության՝ ռացիոնալիզմի սկզբունքի այլասերումը պրոգրեսիվիզմի և տեխնոլոգիզմի հանգեցնելով բնապահպանական աղետների: Առաջացել է

¹ Валлерстайн И. *После либерализма* / Пер. с англ. М. М. Гурвица, П. М. Кудюкина, Л. В. Феденко под ред. Б. Ю. Кагарлицкого. — М.: Едиториал УРСС, 2003. — 256 с.

սահեղի ճեղքվածք սպառողական հասարակության «միաչափ» մարդու տեխնոլոգիական ակտիվության և ներքին հոգևոր դատարկության միջև:

Нарине Адонц

Глобализация как парадигма нового мира

Аннотация

Проблема глобализации сегодня – самый актуальный вопрос, обсуждаемый самыми различными специалистами – политологами, экономистами, социологами, философами, даже географами. В статье автор ссылается к различным комментариям термина “глобализация”. Осуществлен краткий исторической экскурс предварительных условий по стадиям глобализации, развития и развертывания.

Narine Adonc

Globalization as a New World Paradigm

Abstract

The issue of Globalization is the most vital topic discussed by political scientists, economists, sociologists, philosophers, and even geographers. In the article, the author refers to various interpretations of the term “globalization”, provides the short history of how the globalization evolved: initial conditions and development pattern

ԹԱՄԱՐԱ ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

*ՀՀ ԳԱՍ Մ. Քոթանյանի անվան տնտեսագիտության
ինստիտուտի կրտսեր գիտաշխատող, ասպիրանտ*

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՖԻՆԱՆՍԱՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՃԳՆԱԺԱՄԻ ԱՌԱՋԱՑՄԱՆ ՊԱՏՃԱՌՆԵՐՆ ՈՒ ԱԶԳԵՑՈՒԹՅՈՒՆՆ ԱՇԽԱՐՀՈՒՄ

Համաշխարհային ֆինանսատնտեսական ճգնաժամն իր բացասական ազդեցությունը թողեց և հիմա էլ շարունակում է թողնել համաշխարհային տնտեսության զարգացումների վրա: Այդ ամենի մասին են վկայում աշխարհում տեղի ունեցող տնտեսական զարգացումները: Այս ամենով հանդերձ գնալով մեծ հետաքրքրություն են ներկայացնում այն հիմնախնդիրները, որոնց բխվում են տնտեսությունները ճգնաժամերի ժամանակ, և այն մեխանիզմները, որոնք պետք է ուղղված լինեն դրանց լուծմանը:

Համաշխարհային ֆինանսատնտեսական ճգնաժամը մեկ անգամ ևս վեր հանեց համաշխարհային տնտեսության կարգավորման մեխանիզմների թուլությունը: Վերջինիս ազդեցությունն հիմնականում արտահայտվեց զարգացած երկրների ֆինանսական համակարգերում ծագած խնդիրներով, մասնավորապես բանկային համակարգի ռիսկերի նկատմամբ թույլ վերահսկողությունը, ֆոնդային շուկաների ինքնակարգավորման անկատար լինելը, իսկ ՀՀ-ում վերջինս խոր ազդեցություն թողեց իրական հատվածի վրա:

Միջազգային փորձը ցույց տվեց, որ բանկային ոլորտում ևս ճգնաժամային երևույթները բնորոշ են ոչ միայն զարգացած և անցումային տնտեսություն ունեցող երկրներին, այլ նաև զարգացած երկրներին:

Բանկային ճգնաժամերը՝ որպես ֆինանսական ճգնաժամերի տեսակ, հանդիպում են հիմնականում տնտեսական անկումների ժամանակ և ընդգրկում են բանկերից համատարած ավանդների պահանջումը (bank runs), որն ազդում է եզակի բանկերի վրա, բանկային խուճապներ (bank panics), որն ազդում է շատ բանկերի վրա և համակարգային բանկային ճգնաժամեր, երբ երկիրը